

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองบางกอก : มุมมองจากสะพานพุทธถึงชุมชน

จุฑารัตน์ เหลืองสง่างาม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2547

ISBN 974-04-5513-1

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองบางกอก : มุมมองจากสะพานพุทธถึงชุมชน (BANGKOK
CULTURAL LANDSCAPE : FROM MEMORIAL BRIDGE TO COMMUNITIES)

จุฬารัตน์ เหลืองสง่างาม 4236434 LCCS / M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : พรทิพย์ อุตุภรัตน์, ศศ.บ., ศศ.ม., อภิญา บัวสว่าง, ศศ.บ.,
M.A., อนันต์ สบฤกษ์, กศ.บ., กศ.ม.

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา และพัฒนาการของกรุงเทพมหานครจากกลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ถึงสะพานพระพุทธยอดฟ้า ประกอบด้วย ป้อมวิชัยประสิทธิ์ วัดอรุณราชวราราม วัดกัลยาณมิตร วัดช่างคาคูร์สุ สะพานพระพุทธยอดฟ้า สะพานพระปกเกล้า และอาคารบางกอกริเวอร์พาร์ค คอนโดมิเนียม อาคารและสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมีรูปลักษณะที่โดดเด่น มองเห็นได้อย่างชัดเจน จัดเป็นภูมิสัญลักษณ์ของชุมชน

ผู้ศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เริ่มจากการศึกษาเอกสารและภาพถ่ายด้านประวัติศาสตร์และรูปแบบศิลปกรรมของอาคารสิ่งก่อสร้าง การสำรวจสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 9 สะพาน เพื่อเลือกตำแหน่งในการมองภาพรวมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อให้เห็นพัฒนาการของเมืองบางกอก รวมทั้งการสำรวจชุมชน

ผลของการศึกษาพบว่า อาคารสิ่งก่อสร้างที่ศึกษาสามารถสะท้อนสภาพสังคมเมืองบางกอกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยพื้นที่บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของเมืองบางกอกในสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น ป้อมวิชัยประสิทธิ์แสดงถึงร่องรอยของการป้องกันประเทศและการสู้รบในอดีต วัดกัลยาณมิตร ศาสนสถานตามความเชื่อของชาวไทย จีน ที่นับถือศาสนาพุทธ วัดช่างคาคูร์สุของชาวต่างชาติ และย่านกุฎีจีน รวมถึงมุสลิมย่านกุฎีขาว แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของคนหลายกลุ่มและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนซึ่งแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติและศาสนา การสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าและสะพานพระปกเกล้าชี้ให้เห็นถึงการเจริญเติบโตและการขยายเมือง ส่วนอาคารบางกอกริเวอร์พาร์ค คอนโดมิเนียม อาคารชุดสูงตระหง่านริมฝั่งแม่น้ำเป็นที่อยู่อาศัยที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในปัจจุบัน จากการเดินสำรวจชุมชนฝั่งตรงข้ามยังพบชุมชนเล็กๆ ย่านวัดอนงคาราม ผู้คนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายในอาคารไม้เก่าแก่ที่สร้างขึ้นตั้งแต่ครั้งอดีตที่ยังคงอยู่ท่ามกลางกระแสความเจริญของกรุงเทพมหานคร

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองบางกอกที่เห็นจากบนสะพานพระพุทธยอดฟ้าจึงเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งที่มีชีวิตและแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของผู้คนในเมืองบางกอกได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม / บางกอก / ชุมชน / พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง / สะพานพุทธ

BANGKOK CULTURAL LANDSCAPE : FROM MEMORIAL BRIDGE TO COMMUNITIES

CHUTHARAT LUEANGSANGANGAM 4236434 LCCS / M

M.A. (CULTURAL STUDIES)

THESIS ADVISORS : PORNTHIP USUPARAT, B.A., M.A., APINYA BUASUANG, B.A., M.A., ANAN SOBRERK, B.ED., M.ED.

ABSTRACT

This thesis is aimed at studying the history, backgrounds and development of Bangkok, based on those buildings and structures on the banks of Chao Phraya River, around the mouth of Bangkok Yai Canal to the Memorial Bridge, comprising Wichai Prasit Fort, the Temple of Dawn, Kanlayanamit Temple, Santa Cruz Church, the Memorial Bridge, the Phra Pok Klao Bridge, and Bangkok River Park Condominium. These buildings and structures represent historical values and distinctive and outstanding characteristics and serve as landmarks of the communities.

This study is based on a qualitative research method, starting from study on historical documentations and photographs as well as the artistic styles of these buildings and structures, and the survey of nine bridges crossing the Chao Phraya Rivier in Bangkok to identify the point of overview perspective of the cultural landscape and to comprehend the development of Bangkok City, including the survey of the communities.

The study results show that the buildings and structures in question serve to reflect social lifestyle in Bangkok City from the past up to the present time, particularly areas around the mouth of Bangkok Yai Canal, which was the origin of Bangkok City in the Ayudhya, Thonburi and Early Rattanakosin eras, namely, the Wichai Prasit Fort which marks various traces of national safeguard and battles in the past; Kanlayanamit Temple as a religious place for Thai and Chinese Buddhists; Santa Cruz Church for foreigners; and Kudee Cheen community, including the Kudee Khao Muslim community, which proves the habitation of several groups of people and the peaceful and harmonious community of people of different nationals and religions. In addition, the construction of the Memorial Bridge and the Phra Pok Klao Bridge also serves to demonstrate the growth and prosperity of the city. Bangkok River Park Condominium, a highrise building on the banks of the river, is a newly built residential place in response to the people's demand at present. The on-foot survey of the communities on the opposite side also discovers a small community around Anongkharam Temple, evidencing the simple way of life in old wooden buildings remaining amidst the growth of Bangkok.

The cultural landscape of Bangkok City, as viewed from the Memorial Bridge, serves as an open-air lively museum, and evidently represents a linkage between history and the way of life of Bangkok people.

KEY WORDS : CULTURAL LANDSCAPE / BANGKOK / COMMUNITIES / OPEN-AIR MUSEUM / MEMORIAL BRIDGE

134 P. ISBN 974-04-5513-1